

# Les set edats de la cultura

per JORGE WAGENSBERG

La cultura, entesa com a informació transmesa per via no genètica, comença en el món animal amb l'evolució biològica ja ben madura. Corbs i ximpanzés, per exemple, no sols fan servir eines sinó que també en fabriquen. És quelcom que no es troba en els gens sinó que es descobreix, s'aprèn i es transmet. La cultura és un èxit de la selecció natural i el seu primer criteri de selecció va ser sens dubte la utilitat (1). És la propietat essencial (potser l'única) d'un *chopper* (un còdol fracturat per un costat a manera de tall) fabricat per un *Homo habilis* fa més de dos milions d'anys.

Passa molt de temps fins que un altre homínid, l'*Homo erectus*, afegeix una segona propietat a les seves destals de pedra: l'estètica (2). Es tracta d'un valor afegit fa més de 400.000 anys a la utilitat. Per què hauria de ser una destal obsessivament simètrica? La simetria no en millora la utilitat. És una repetició bilateral, una harmonia freqüent en la naturalesa: la mateixa que exhibeixen els animals respecte de la direcció perpendicular al seu moviment.

I el temps continua passant fins que l'*Homo sapiens* dibuixa, pinta i grava en les parets de pedra. Llavors ja hi ha quelcom que no és utilitat ni estètica. Uns diuen que és cosa de xamans, d'altres que és cosa de màgia, d'altres que és perquè ho vegin els esperits... Però potser hi hagi una essència comuna en totes aquestes alternatives. Els animals i figures humanes conservades en les parets de les grutes tendeixen a representar la part de realitat que convé, la que es desitja: fecunditat, animals (la carn dels quals, greix, ossos i pells es necessita per a viure), celebracions, ritus, festes... Rarament s'hi veuen animals ferotges o cròniques de tragèdies. És com si es volgués influir en la realitat. Com? Doncs apel·lant a quelcom d'immaterial capaç d'influir sobre allò material. Diguem-ne esperits. Diguem llavors que fa uns 30.000 anys l'espiritualitat (3) emergeix per sumar-se a la utilitat i a l'estètica.

I el temps continua fluint fins al gran tomb: els símbols ja no s'usen només per evocar bocins de la realitat, també es poden usar per representar idees abstractes: conceptes filosòfics, nombres, lletres, paraules... I així, amb el descobriment de la ramaderia i de l'agricultura, floreix l'abstracció (4) que despleguen les antigues civilitzacions de Mesopotàmia, Grècia i



Jorge Wagensberg

Egipte. Amb l'abstracció, la cultura (de la utilitat, de l'estètica i de l'espiritual) ja té com elevar-se al rang de coneixement universal susceptible de ser enregistrat amb fidelitat i de ser transmès amb rigor.

Gràcies a això apareixen les religions amb llibre, amb llibre únic que revelen veritats úniques d'un Déu únic: la Torà, la Bíblia, l'Alcorà... La veritat revelada passa llavors a senyorejar la cultura i la convivència. L'art de Bizanci és tot en or per a la glòria de Déu, el romànic és pedagogia severa de la fe... S'inaugura així la cinquena edat de la cultura humana: la revelació (5). En els mil·lennis següents aguaita una contradicció creixent: en un món incert i canviant domina una cultura de veritats úniques i eternes.

En el clímax d'aquest conflicte brolla el Renaixement. Hi eclosiona una nova forma de coneixement que entra en col·lisió frontal amb el saber revelat. Es tracta de conèixer la realitat amb la mínima ideologia preconcebuda possible: és la ciència (6). En un sentit ampli es pot dir que hi ha ciència des d'abans d'Arquimedes, però la ciència tal com avui l'entendem arrenca amb Galileu: és la sisena edat de la cultura.

Una cosa semblant succeeix amb l'art. Diem art rupestre per referir-nos a les pintures del Paleolític. No obstant això l'art per l'art no desperta fins a les acaballes del segle XIX. És l'art despallat de qualsevol funció social o religiosa, una forma de cultura que, segons Walter Benjamin, té Mallarmé com a primer usuari. És la setena i més recent edat de la cultura: l'art (7).

Es pot concebre un nou Museu de la Història de la Cultura amb aquest guió: utilitat, estètica, espiritualitat, abstracció, revelació, ciència i, per fi, l'art. ☺

**Jorge Wagensberg.** Professor titular del departament de Física Fonamental. Universitat de Barcelona.